

Ubeyde b. Cerrâh'ı Müzeyne, Hüzeyl ve Kinâne kabilelerinin vergilerini toplamakla görevlendirdiği, Kinâne'nin Benî Mâlik kolundan gelen Benî Firâs'ın Sıffin'de Muâviye'ye karşı Hz. Ali'yi desteklediği ve Abdullah b. Ca'fer b. Ebû Tâlib'in Sıffin'de Kureys, Esed ve Kinâne kabilelerine kumanda ettiği bilinmektedir. Taberî'nin 230 (845) yılına dair verdiği bilgilerden kabilenin bu tarihte Mekke civarında yaşadığı, ancak daha kuvvetli hale gelen diğer kabilelerin baskın ve yağmalarına karşı dayanamayacak kadar zayıf düştüğü anlaşılmaktadır. Benî Kinâne ve Bâhile kabileleri Benî Süleym'in baskınına mâruz kalmış, malları yağmalanıp mensuplarından birçoğu öldürülmüş, bunun üzerine görevlendirilen Hammâd b. Cerîr et-Taberî kumandasındaki kuvvetler başarılı olamayınca Halife Vâsiğ-Billâh Boğa el-Kebîr'i göndermiş ve Benî Süleym etkisiz hale getirilmiştir (*Târih*, IX, 129-130). Kabilenin bazı kolları çeşitli zamanlarda Mısır'daki Bizmat, İhmîm ve Üşmüneyn'e, Filistin'e ve Suriye'deki Havrân ve Serhad'a göç etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Fezâ'il", 1; Tirmizî, "Menâkıb", 1; İbnü'l-Kelbî, *Cemhere* (Nâci), s. 134-137; İbn Hişâm, *es-Sire*, I-II, 113-114, 117-118, 123-124, 184-187; III-IV, 389-390; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 20, 68-69, 72, 127, 278, 305; II, 71; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 133-134, 156, 195-196, 316, 318; a.m.f., *el-Münemmak*, s. 21-22, 113 vd., 125, 128, 227-228; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Melhas), I, 105-107, 179; Belâzürî, *Ensâb* (Zekâr), XI, 83-85; Taberî, *Târih* (Ebû'l-Fazl), IX, 129-130; İbn Düreyd, *el-İştikâk*, s. 27-28, 170-171; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 475-478; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 403-405; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 460; M. Ahmed Câdelmevlâ v.dğr., *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-Câhiliyye*, Kahire 1361/1942, s. 322 vd.; Cevâd Ali, *el-Mufaḥḥal*, II, 584; ayrıca bk. İndeks; W. M. Watt, *Muḥammad at Madina*, Oxford 1988, s. 10, 62, 83-84, 356; a.m.f., "Kinâne b. Kḥuzayma", *EP* (İng.), V, 116; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), II, 843, 845; F. Krenkow, "Kinâne", *IA*, VI, 810-811.

CASIM AVCI

KİNÂNÎ, Abdülazîz b. Yahyâ

(عبد العزيز بن يحيى الكناني)

Abdülazîz b. Yahyâ

b. Abdilaziz el-Kinânî el-Mekkî
(ö. 240/854 [?])

İmam Şâfiî'nin talebelerinden,
kelâm âlimi.

İmam Şâfiî'nin elli dört yaşında ve 204'te (819) vefat ettiği göz önüne alınırsa 160 (777) yılından sonra doğmuş olduğu söylenebilir. Abdullah b. Muâz es-

San'ânî, Selîm b. Mesleme el-Mekkî, Hişâm b. Süleyman el-Mahzûmî, Mervân b. Muâviye el-Fezârî ve Süfyân b. Uyeyne gibi hocalardan ders almakla birlikte İmam Şâfiî ile olan ilişkisinin hayatında ayrı bir önemi vardır. Bilhassa fıkıh ilmini ondan tahsil etmiş, kendisiyle birlikte Yemen'e gitmiştir. Bu beraberliği sonucunda ondan çok etkilenmiş, eserlerinde kendisinden büyük ölçüde iktibaslarda bulunmuştur. Özellikle husus, umum ve beyân konularında bu etki daha belirgin biçimde ortaya çıkar. Kinânî'den rivayette bulunanlar arasında Ebû'l-Aynâ Muhammed b. Kâsım, Ebû Bekir Ya'kûb b. İbrâhim et-Teymî, Hüseyin b. Fazl el-Becelî gibi âlimler bulunmaktadır.

Kinânî, Yemen dönüşünde memleketi olan Mekke'de uzun süre ikamet etti. 212 (827) yılında halku'l-Kur'ân meselesinin onu rahatsız etmesi üzerine Mekke'den Bağdat'a gitti ve şehrin ulucamiinde açıkça bu resmî görüşe karşı konuşmalar yaptı. Ehl-i sünnet âlimlerinin hapis ve ölüm cezalarıyla sindirildiği, "mihne olayı" diye anılan bu baskı ortamında görüşlerini dile getirdi. Bunun üzerine sultanın adamları kendisini Me'mûn'un veziri Amr b. Mes'ade'ye götürdüler. Amr onun niyetinin, Halife Me'mûn'un huzurunda halku'l-Kur'ân meselesi hakkında muhalif görüşün temsilcileriyle münazara yapmak olduğunu ve sırf bu amaçla Mekke'den kalkıp Bağdat'a geldiğini anlayınca halife ile irtibat kurup böyle bir münazara için onay aldı; sonunda kadıların, fakihlerin ve hânedandan birçok kişinin katıldığı bir münazara düzenlendi. Münazarada karşı tarafı Mu'tezile fakihlerinden Bısr b. Gıyâs el-Merîsî temsil etti. Kinânî mihne olayını Mekke'den Bağdat'a gelişini, burada olan bitenleri ve bu münazarayı *Kitâbü'l-Hayde* adlı eserinde anlatır.

Yüzünün çok çirkin olması yüzünden "Gûl" (gulyabani) lakabıyla da anılan Kinânî Kur'an ve Sünnet bilgisi, cedel kabiliyeti, cesur kişiliği yanında zühd ehli bir kişi olarak da şöhret yapmıştır. Mihne olayı sırasında görüşlerini hem halk arasında hem halifenin huzurunda açıkça dile getirmiş, o dönemde etkili bir isim olan Mu'tezilî başkadısı İbn Ebû Duâd'ı felç olduğunda görmeye giderek bunun bir hasta ziyareti olmadığını, sadece onu kendi vücudunda hapsetmesi sebebiyle Allah'a hamdetmek için geldiğini söylemiş, resmî görüşe karşı çıktığı için hapse atılan Ahmed b. Hanbelî'ye de ziyaret et-

mişti. İbn Ebû Duâd'ın ve Ahmed b. Hanbelî'nin 240 (854) yılında vefatından hareketle Kinânî'nin de bu yıl dolaylarında öldüğü söylenebilir.

Kinânî'nin halku'l-Kur'ân'la ilgili ilk tartışmaları konu edinmesi yanında Bısr b. Gıyâs el-Merîsî'nin görüşlerini ihtiva etmesi bakımından da önem taşıyan *Kitâbü'l-Hayde* adlı eseri önce Kahire'de 1325'te (1907) bir mecmua içinde basılmış (s. 146-234), daha sonra Cemîl Salîbâ (Dimaşk 1384/1964, 1412/1992), İsmâil el-Ensârî (Riyad 1391/1972) ve Ali b. Muhammed b. Nâsır el-Fakîhî (Medine 1415/1994) tarafından yayımlanmıştır. Kinânî'nin belirttiğine göre münazaradaki tartışmasının duyulması üzerine olup bitenleri kaleme alması yönünde ısrarlı taleplerle karşılaşması ve önce on varak kadar tutan bir özet yazdırmıştır (*Kitâbü'l-Hayde*, s. 136, 142). Bu risâlenin kısa zamanda halk arasında yayılarak büyük itibar görmesi ve Bısr b. Gıyâs ile arkadaşlarının Halife Me'mûn'u kışkırtmaları üzerine Kinânî tekrar saraya çağrılarak halife huzurunda yapılan toplantıyla ilgili bilgileri yaymaktan dolayı azarlanmış, ancak halifeyle yaptığı uzun görüşme ve Bısr b. Gıyâs ile yüzleşmesinden sonra affedilmiştir (a.g.e., s. 148 vd.). Eserin mevcut nüshalarından, müellifin yazdığı ilk metne yaptığı ilâveler yanında daha sonra müstensihler ve başkalarının da bazı eklemelerde bulunduğu anlaşılmakta, bu sebeple gerek kitabın müellife nisbeti gerekse mevsukiyeti tartışma konusu yapılmaktadır (*Kitâbü'l-Hayde*, neşredenin girişi, s. 21-23; İmâd İsmâil Halîl en-Naîmî, sy. 36 [1408/1988], s. 182-186). Kinânî'nin bundan başka *Risâle fi fazli Benî Hâşim*, *Kitâbü's-Sünen ve'l-aḥkâm* ve *Kitâbü'l-İ'tizâr* gibi eserleri olduğu yine kendisi tarafından belirtilmektedir (*Kitâbü'l-Hayde*, s. 224).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülazîz b. Yahyâ el-Kinânî, *Kitâbü'l-Hayde* (nşr. Cemîl Salîbâ), Beyrut 1992, neşredenin girişi, s. 9-54; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 236; Ebû Âsım el-Abbâdî, *Tabakâtü'l-fukahâ'i's-Şâfi'iyye* (nşr. G. Vitestam), Leiden 1964, s. 38; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, X, 449-450; Şirâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 103; Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, II, 639; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 132; Sübkî, *Tabakât*, Riyad 1983, II, 144-145; İsnvî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 41; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 363-364; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1571, 1974; İmâd İsmâil Halîl en-Naîmî, "Dirâse fi Kitâbi'l-Hayde li'l-imâm 'Abdül'azîz el-Kinânî", *el-Mu'errihu'l-'Arabî*, sy. 36, Bağdad 1408/1988, s. 181-193.

MEHMET ERDOĞAN